

Vojtovych. – K. : Vyd-vo NADU, 2007. – 72 s.

6. Manzhola P. G. Formy uchasti gromads'kosti u dijtal'nosti organiv vlady ta pryjnjatti politychnyh rishen' // Strategichni priorytety. – 2007. – №4. – S.13–16.

7. Toffler Je. Metamorfozy vlasti. – M. : AST, 2003. – S.37–43.

8. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro shvalennja Konceptii proektu Zakonu Ukrainy "Pro osnovni zasady derzhavnoi komunikativnoi polityky" vid 13 sichnja 2010 r. №85-р. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-%D1%80>

Макаренко Л. Р., PhD. Political Sciences, Doctoral student of Political Science Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kiev), Liliya876@mail.ru

Government policy in the field of communication

The rapid spread of electronic mass media in recent decades has caused a revolution in the field of public relations. Intensive development of communication technologies significantly facilitate the preservation and dissemination of information, and caused the formation of a global information space, which includes political, economic, legal, educational institutions, social groups and individuals. This is a global transformation of industrial society in the information and communication, accompanied not only penetration of communication technologies in all spheres of society, development of new type of communication structures and processes, but also a profound rethinking of the place and role of communication in society and, in particular, in politics and power relations. Why in Ukraine the power of communication still do not occupy its right place in the political system, implemented randomly and inefficiently? May be for this reason that the political system appeared in deep crisis? The answer to these questions is the purpose of this article. After analyzing the existing regulatory mechanisms and forms of communicative interaction between state and community, it is concluded that in Ukraine there is no system of communication regulation by the state. Moreover, the state still tends to inform, but not to communicate. All declared forms of interaction with the public are formal, and public will and opinion are not taken into account in decision-making. The problem of political communication in Ukraine is not whether there is a communication strategy vision, but whether they know how, and whether they can build it. The question is whether the politicians want this dialogue?

Keywords: political communication, dialogue, public communications policy, public examinations, community councils, NGOs.

Макаренко Л. Р., кандидат политических наук, доцент, докторант кафедры политических наук, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), Liliya876@mail.ru

Политика государства в сфере коммуникации

Стремительное распространение электронных средств массовой коммуникации в последние десятилетия привело к настоящей революции в сфере общественных отношений. Интенсивное развитие коммуникационных технологий существенно облегчило хранение и распространение информации, а также обусловило формирование глобального информационного пространства, в который включены политические, экономические, правовые, образовательные институты, социальные группы и отдельные личности. Речь идет о глобальной трансформации индустриального общества в информационно-коммуникационное, что сопровождается не только проникновением коммуникационных технологий во все сферы жизнедеятельности общества, возникновением и развитием качественно нового типа коммуникационных структур и процессов, но и глубоким переосмыслением места и роли коммуникации в общественной жизни и, в частности, в сфере политико-властных отношений. Почему же в Украине властные коммуникации до сих пор не занимают должного места в политической системе, осуществляются бессистемно и неэффективно? Не по этой ли причине политическая система оказалась в глубоком кризисе? Ответ на эти вопросы и является целью данной статьи. Проанализировав имеющиеся регулятивные механизмы коммуникативной деятельности и формы взаимодействия государства с общественностью, делается вывод, что в Украине отсутствует системное регулирование коммуникативной деятельности со стороны государства. Более того, государство все еще тяготеет к информированию, а не коммуникации. Все задекларированные формы взаимодействия с общественностью носят формальный характер, а мнение и воля общества не учитываются при принятии властных решений. Проблема политической коммуникации в Украине заключается не в том, существует ли видение коммуникативной стратегии, знают ли как, и умеют ли ее выстраивать политические элиты. Вопрос состоит в том – хотят ли властвующие диалога?

Ключевые слова: политическая коммуникация, диалог, государственная коммуникативная политика, общественные экспертизы, общественные советы, негосударственные общественные организации.

* * *

УДК 32:001.89(045)

Лисак В. Ф.

доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Маріупольський державний університет (Україна, Маріуполь), fifitau@ukr.net,

Агеєва О. Л.

кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Маріупольський державний університет (Україна, Маріуполь), ageeva82@mail.ru

СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ “МОЗКОВІ ЦЕНТРИ” ЯК СУБ’ЄКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В ДЕРЖАВІ

Аналізуються сучасні українські аналітичні центри. Надано характеристику їх діяльності як суб’єктів суспільно-політичних процесів в Україні. Авторами пропонується типологія сучасних фабрик думок в Україні та їх місце в загальносвітовому рейтингу. Проаналізована робота провідних сучасних урядових та неурядових “мозкових центрів”.

Ключові слова: “мозкові центри” України, урядові та неурядові фабрики думок в Україні, типологія українських аналітичних центрів.

На сьогодні все більшої популярності та розповсюдження у світі отримали організації, які можна називати по різному: “мозкові центри”, “фабрики думок”, аналітичні центри, центри публічної політики. Все це тотожні назви дуже розвинених в США та Західній Європі науково-аналітичних установ. На 2014 р. їх нараховувалось близько 6,8 тис. у 182 країнах світу, притому більшість з них зосереджена у США та Великобританії. Проте, для України такі дослідницькі центри досить нове явище. Тим не менше останніми роками їх діяльність та значення в суспільстві як суб’єктів суспільно-політичних процесів в державі поступово зростає. З урахуванням того, що аналітичні центри мають значення в політичному та економічному розвитку українського суспільства, актуальним є вивчення їх діяльності як суб’єктів суспільно-політичного життя.

Дослідженням основних етапів розвитку та ролі аналітичних центрів активно займаються такі крупні зарубіжні спеціалісти, як Е. Джонсон, Р. Кент, Дж. Мак-Ган, Т. Медветц та інші [20]. Заслужують на увагу роботи російських дослідників таких як Н. Беляєва, Д. Зайцев [4], А. Балаян та А. Сунгуров [3]. Серед українських дослідників ця тема досить нова та представлена здебільшого у дослідженнях самих політехнологів та політологів, які є акторами діяльності українських “мозкових центрів”. Серед них в першу чергу слід згадати праці В. Грановського [7] та М. Пашкова [13]. Науковим аналізом зазначеної проблеми займаються Г. Мерніков [9], М. Алієв [1], О. Бойко [5] та інші. Тим не менше, враховуючи постійну динаміку політичних процесів в Україні, виникнення нових аналітичних центрів і зміни їх дослідницької проблематики, на сьогоднішній день нарізла потреба у вивченні ролі та місця сучасних українських “фабрик думок” як суб’єктів суспільно-політичного життя.

Метою даної студії є вивчення сучасних українських аналітичних центрів як суб’єктів суспільно-політичного життя. Автори вважають доцільним охарактеризувати типологізацію “фабрик думок”, розкрити діяльність найбільш важливих аналітичних центрів та узагальнити їх внесок в суспільно-політичний розвиток країни.

“Фабрики думок” колишнього СРСР були установами закритого типу. Тобто працюючи на уряд,

вони мали слабкий вихід на широку громадськість. Їх основна публічна функція була регулятивною, ідеологічно пропагандистською. Після розвалу комуністичної системи роль академічних аналітичних центрів поступово зменшилася. З них виділяється група провідних “фабрик думки”, що безпосередньо працюють на президентські й урядові структури. В Україні спочатку таким інститутом був Інститут міжнародної економіки і міжнародних відносин (Інститут Шлепакова). Військові ж і секретні структури через різкий ідеологічний поворот у країні трохи втратили орієнтацію. До того ж закордонні, переважно західні, “фабрики думок” послідовно їх витіснили через прозахідну учнівську орієнтацію політичної позиції країни. Скорочення бюджетних асигнувань і непристосованість до ринкових умов більше всього вдарили по аналітичних центрах.

Новим явищем в Україні стало виникнення аналітичних структур, що виявилися прообразом майбутніх “фабрик думок”. Через нестачу грошей і кадрів вони нараховували в середньому по 5 чоловік у штаті і працювали, насамперед, як внутрішньо інституціональні і внутрішньо корпоративні організації. Їхня задача полягала в тому, щоб працювати над поточними проблемами і, найчастіше, обґрунтувати установки керівників організацій. Крім того, аналітичні центри виконували важливі завдання, готуючи експертні і довідкові інформації з заяв політиків [14].

Щорічно з 2006 р. під керівництвом директора програми “Аналітичні центри та громадянське суспільство” Пенсільванського університету Джеймса Макгана (США) надаються міжнародні звіти “Рейтинг мозкових центрів світу”, які визначають авторитетні дослідницькі установи з питань державної політики в світі. Експерти намагаються сприяти реалізації потенціалу та вдосконаленню роботи аналітичних центрів у всьому світі. Відбір номінантів та оголошення переможців всесвітнього рейтингу – багатоетапний процес.

Рейтинг, оприлюднений у 2013 р. охопив понад шести тисяч “мозкових центрів”. В ньому в 38 категоріях представлені аналітичні центри з 182 країн. Український Центр Разумкова був присутній у списку лідерів серед аналітичних центрів Центральної та Східної Європи і займав 8 місце з 60, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана 35 місце і Міжнародний центр перспективних досліджень 43 місце.

Загалом, за кількістю “мозкових центрів” Україна займала 25 місце у світі. Всього нараховувалося 47 українських аналітичних центрів, з яких деякі увійшли до рейтингу кращих у світі. Зокрема, в галузі міжнародної економічної політики серед 150 кращих аналітичних установ, 84 місце посіла українська неурядова організація Центр Разумкова. Так само ця установа займала 58 позицію серед 100 кращих “фабрик думок” за межами США. Одними з важливих у сфері освітньої політики визнані Центр освітніх досліджень, Центр освітньої політики та Міжнародний центр політичних досліджень. Український незалежний центр політичних досліджень визнаний серед центрів, які провели кращі кампанії впливу на державну політику [15].

В рейтингу 2014 р. так само було представлено 47 українських аналітичних центрів і наша держава посіла 27 місце, серед пострадянських країн, поступаючись лише Росії (122 організації). Однак, згідно загальносвітової оцінки, щодо ролі “мозкових центрів” у розвитку політичного та громадянського суспільства, українські учасники дещо здали позиції. Зокрема, український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова виявився єдиним кращим вітчизняним аналітичним центром, і зайняв 83 позицію в глобальному рейтингу.

Понад чверть “мозкових центрів” світу (26,8%) розташовані в США, тому не дивно, що незмінним лідером глобального рейтингу є американський Brookings Institution. Трійку провідних мозкових центрів світу також доповнили британський Chatham House і американський Carnegie Endowment for International Peace. Варто відзначити, що в топ-10 світового рейтингу, крім американських організацій, представлені виключно європейські аналітичні центри [6].

Загальноприйнятої типології сучасних українських “мозкових центрів” не існує. Протягом останніх років було кілька спроб класифікувати існуючі аналітичні центри в Україні.

Класичним універсальним варіантом є типологія “фабрик думки” К. Вайса:

1. “Університет без студентів” – академічні дослідницькі центри (фінансування через іноземні фонди).
2. Консалтингові компанії – державні дослідницькі центри (фінансування через державний бюджет).
3. Неурядова організація – “фабрики думки” політичних партій (фінансування від політичних партій, корпорацій).
4. Лобістська організація – асоційований дослідницький центр профільних груп (фінансування від підприємств, корпорацій, асоціацій (союзи) [1].

Політичний консультант, голова наглядової ради Агентства гуманітарних технологій В. Грановський пропонує типологію українських “фабрик думки” засновану не на походженні, а на способі організації аналітичних структур. До першого типу він відносить організації, які утворилися всередині програм технічної допомоги. Ініціатива їх створення традиційно йшла ззовні, при цьому вони самі не виробляють ідеї і не працюють самі на ринку інтелектуальних послуг. Базова діяльність цих організацій – пошук форм представлення і поширення замовлених ідей для різних соціальних верств. Другий тип – це організації, які утворювалися всередині комерційних банків, великих бізнес-корпорацій, партій. Вони створювалися найбільш прогресивними людьми зі складу керівництва цих структур. При створенні цих аналітичних груп, прямо або побічно декларувалося, що ці групи повинні обслуговувати функцію стратегічного планування організації. Третій тип – організації, засновані на персоні. Це особи, які надають консультаційні послуги, не маючи постійного штату спеціалістів або експертів. Основний ресурс такого консультанта – це його унікальні здібності і зроблене свого часу ім'я. Четвертий тип організацій – аналітичні групи державних установ [7].

В даній статті пропонується класифікувати українські аналітичні центри за принципом джерела утворення як урядові та неурядові.

В Україні існує свій рейтинг українських аналітичних центрів. Дослідження 2002 р. та 2005 р. щодо мережі “фабрик думок” України показують, що на той час діяло близько 60 (2002 р.) та 115 (2005 р.) “мозкових центрів”. Найбільше аналітичних центрів працювало у Києві. Причому протягом досліджуваного періоду їх кількість збільшилася у 1,5 рази – з 38 до 67 установ. Аналітичні центри діяли майже у всіх обласних містах України, зокрема у Львові – 14 (32), Донецьку – 8 (28) відповідно за роками проведення рейтингу. При вузах України так само були утворені Think Tanks, зокрема, Київському, Львівському, Дніпропетровському, Таврійському, Тернопільському та Чернівецькому національних університетах, Харківській національній юридичній академії, УАДУ при Президентіві України та ін. [8].

Однією з провідних державних аналітичних установ в Україні є Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. Його було утворено у 1992 р. Указом Президента України. В подальшому (2002 р.) Інститут підпорядковано Президентіві України та визначено базовою науково-дослідною установою аналітико-прогнозувального супроводження діяльності Президента України. Починаючи з 2014 р. директором Національного інституту стратегічних досліджень є академік НАН України В. П. Горбулін [11].

Діяльність Інституту пов’язана з підготовкою документів стосовно різних галузей та поданням їх на розгляд Президента України. Це проекти програмних документів, експертизи нормативно-правових актів, аналітичні довідки та пропозиції щодо основних засад внутрішньої та зовнішньої політики. Співробітники установи подають пропозиції щодо шляхів вирішення загальнодержавних та регіональних проблем суспільного розвитку. З 2006 р. було започатковано щоквартальне науково-аналітичне видання “Стратегічні пріоритети”, що сприяє розширенню спектра наукових досліджень, популяризує результати їх проведення серед широких кіл громадськості, фахівців та зарубіжних країн.

Серед останніх науково-аналітичних розробок 2014–2015 рр. найбільш ґрунтовними є аналітичні доповіді щодо системної кризи в Україні, її передумов, ризиків та шляхів подолання. Заслужують на увагу аналітичні матеріали, в яких проаналізовані проблеми: “Україна та проект “русского мира”, “Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання”, “Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи”, “Енергетична стратегія України на період до 2035 р.” [11] тощо. Особливої уваги заслуговує аналітична доповідь щодо внутрішнього та зовнішнього становища України у сфері національної безпеки, яка містить проект нової Стратегії національної безпеки України [2].

Національний інститут стратегічних досліджень безумовно формально є провідним в Україні закладом, який створено та утримується державою саме з метою аналітико-прогнозувальної діяльності. Ця структура

має свої переваги перед іншими українськими “мозковими центрами”, бо має великі можливості для бурхливого розвитку через безпосередній доступ до інформації розвідки та державну підтримку. Проте, гальмуючим фактором є кадрове питання. Незважаючи на те, що фахівці Інституту постійно залучаються до складу дорадчих органів, що утворюються при Президентіві України, офіційних делегацій України, міжвідомчих і відомчих, урядових та інших комісій і робочих груп, підготовка наукових кадрів здійснюється Інститутом на базі аспірантури і докторантури, а це означає, що більшість кадрового складу, через низку оплати праці, працює виключно через власні наукові інтереси для захисту дисертації.

Серед неурядових “мозкових центрів” в Україні діють аналітичні центри окремих олігархів, бізнесових структур, політичних партій, а також незалежні неурядові дослідницькі структури. Останні в Україні подають нові ідеї владі, пропонують аналітичну продукцію, інноваційні рішення, механізми їх реалізації. Ці установи використовують позабюджетні кошти. За участю представників аналітичних центрів було підготовлено стратегічні документи, зокрема, Концепція національної безпеки України, Стратегія забезпечення економічної безпеки України, Енергетична стратегія України на період до 2030 р., Стратегія запровадження демократичного цивільного контролю над оборонною сферою України, Концепція державної регіональної політики та ін. Неурядові експерти беруть участь у розробці та експертизі законопроектів, у підготовці галузевих і державних програм, щорічних послань Президента України до Верховної Ради.

В парламентську практику увійшло активне залучення експертів аналітичних центрів до проведення днів уряду, до участі в парламентських слуханнях з різних проблем (європейської інтеграції, українсько-російського співробітництва, відносин Україна–НАТО, енергетичної стратегії України, законодавства в сфері інтелектуальної власності, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки та ін.).

Представники аналітичних центрів беруть участь в групах з розробки важливих державних рішень і документів (робочі групи з підготовки проекту Податкового кодексу України, з питань вступу України до СОТ, урядова комісія з розроблення проекту Концепції національної інформаційної політики).

Неурядові аналітики входять в громадські експертні ради при органах влади (консультативна рада неурядових організацій при МЗС, громадська колегія при Державному комітеті з питань регуляторної політики та підприємництва, експертні ради при парламентських комітетах) [13].

23 січня 2015 року було оприлюднено результати опитування за державним замовленням. Метою цього дослідження було з’ясувати наскільки державні та місцеві органи влади готові до співпраці з незалежними аналітичними центрами, які для цього є перепони та перспективи. Всього було опитано 65 представників урядових органів влади та виділено перелік найбільш авторитетних неурядових аналітичних центрів України.

Понад половини респондентів вказали на найбільшу корисність Українського центру економічних і

політичних досліджень ім. О. Разумкова. Далі йдуть Фонд “демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва, Центр політико–правових реформ та Український незалежний центр політичних досліджень. Крім того, до десятки найвпливовіших українських аналітичних центрів віднесено: Міжнародний центр перспективних досліджень, Інститут економічних та політичних консультацій, Інститут Євро–Атлантичного Співробітництва, Інститут національних стратегічних досліджень, Лабораторія законодавчих ініціатив, Київський міжнародний інститут соціології [12].

В цілому, на сьогодні, в Україні налічується понад 100 неурядових аналітичних установ, проте активно діють близько половини. Всього можна виділити 3 хвили створення українських “мозкових центрів”. Більшість з них була заснована ще в середині 1990–х рр.; кілька – після “помаранчевої революції”, тобто в середині 2000–х рр. Третій етап прийшовся на 2012–2014 рр., зокрема це такі аналітичні центри як Борисфен Інтел (bintel), Центр прикладних політичних досліджень ПЕНТА, Громадський оперативний штаб – ГОЩ.

Всі сучасні українські фабрики думки зосереджені переважно на дослідженнях в галузі економіки, внутрішньої та зовнішньої політики, соціальної сфери. Зазвичай центр має власний веб–сайт, друковане періодичне видання, через яке здійснюється вплив на громадську думку. Інколи представники центру входять у дорадчий орган при держструктурі. Щодо цілеспрямованості власних досліджень, то вони залежать від замовника, окрім приватних замовлень, експерти центру видають аналітичні матеріали, зорієнтовані на фахівців та органи державної влади.

Безперечним лідером є Центр Разумкова, недержавний аналітичний центр, заснований в 1994 р. Він здійснює дослідження в сфері внутрішньої політики, державного управління, економічної політики, енергетики, земельних відносин, зовнішньої політики, соціальної політики, міжнародної та регіональної безпеки, національної безпеки і оборони. Аналітичний центр видає дослідження експертів, які публікуються у власному журналі “Національна безпека і оборона”. У центрі постійно працюють близько 35 осіб і понад 100 за контрактом. Середній річний бюджет центру становить 4,5 млн. гривень [19].

Активно діє Фонд “Демократичні ініціативи”. Це аналітична і просвітницька організація. Фонд був заснований у 1992 р., а у 2010 р. був названий ім’ям фундатора і першого директора фонду Ілька Кучеріва. Однією з основних складових діяльності фонду стало проведення незалежних екзит–полів в Україні. Серед пріоритетних напрямів роботи виділяються дослідження та аналіз громадської думки та інформування громадськості щодо політичного процесу в Україні та його зовнішньополітичних пріоритетах, поширення результатів своїх соціологічних та аналітичних досліджень серед політиків. Заслужують на увагу дослідження з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, демократичного розвитку нашої держави тощо [17].

Центр політико–правових реформ – недержавний аналітичний центр, створений у 1996 р. після прийняття Конституції України. Його метою є сприяння проведенню реформ у політико–правовій сфері задля

утвердження в Україні демократії, верховенства права та належного урядування. Центр досліджує конституційний лад, публічну адміністрацію, судівництво, кримінальну юстицію, доступ до публічної інформації та електронне урядування. Останні проекти Центр реалізує на замовлення Європейської комісії (“Спідометр Україна – ЄС: конституційна та судова реформи” та “Поліпшення якості адміністративних послуг через посилення впливу громадянського суспільства на публічну політику”) [18].

Український незалежний центр політичних досліджень – неурядова позапартійна неприбуткова аналітична інституція, створена у 1991 році. Дослідження проводяться в галузі соціальної політики, поліетнічних питаннях, громадянського суспільства, зовнішньої політики, економіки, виборів і партій, внутрішньої політики. Діючим проектом на сьогодні є проект “Дотримання прав меншин в освітньому середовищі Криму: моніторинг, інформування та реагування” [16].

Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД) – провідний український незалежний аналітичний центр, заснований у 1994 р. Основними напрямками діяльності є розробка проблемних питань з економічної ситуації в Україні та прогнозів її розвитку, євроінтеграційних процесів та економічних наслідків, зони вільної торгівлі з ЄС для України, енергетичної політики, внутрішньої політики, політичної конкуренції. Актуальними проектами центру на сьогодні виступають “Імплементация Угоди між Україною та ЄС”, “Збільшення можливостей жінок”, “Побудова загальносуспільного діалогу для проведення конституційної реформи”, “Започаткування національного діалогу в Україні” тощо. Центр регулярно публікує результати своїх досліджень у щотижневих збірниках “Foreign Policy Insight” та “Inside Ukraine” [10].

В роботі аналітичних центрів України сьогодні існує безліч проблем суто технічно–матеріального походження. Перш за все, це відсутність бюджетного фінансування аналітичних структур (окрім деяких урядових закладів). Щодо неурядових (які є найбільш професійними аналітичними структурами в Україні), то через відсутність попиту з боку органів державної влади на послуги незалежних аналітичних структур, їх фінансове, організаційне й матеріальне забезпечення беруть на себе зарубіжні спонсори, а це в свою чергу, формує в Україні професійне аналітичне середовище у не завжди прийнятних для нашої держави цілях.

Другою проблемою є неготовність органів державної влади співпрацювати із зовнішніми джерелами інформації й проектами, а це спричиняє закритість та непрозорість процедури підготовки й ухвалення рішень вищим політичним керівництвом держави. Щодо роботи партійних та ділових структур, то тут також спостерігається їх неготовність працювати в режимі прикладних політичних досліджень, нових ділових і політичних стратегій, нестандартних рішень.

Проблему складає й кадрове питання, через низький рівень інтелектуальної підготовки політичних аналітиків, що не дозволяє українським “фабрикам думки” конкурувати із закордонними аналогами.

Нарешті, самі аналітичні центри слабко працюють в режимі PR технологій для презентації своїх результатів досліджень і комунікації в процесі, що могло б стати додатковим стимулом для визнання державними та недержавними установами фабрик думок за необхідну суспільно-політичну структуру [1].

Отже, праобрази сучасних українських “фабрик думки” почали виникати в середині 90-х рр. у вигляді аналітичних центрів, здебільшого як неурядові організації. В основу кадрового складу та методів роботи було покладено досвід минулих науково-дослідних інститутів.

Згідно типологізації сучасних українських “мозкових центрів” однією з провідних державних аналітичних установ в Україні є Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Серед неурядових “фабрик думки” в Україні безсумнівне лідерство тримає Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, також Фонд “демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва, Центр політико-правових реформ та Український незалежний центр політичних досліджень та інші.

Основними актуальними напрямками роботи сучасних українських аналітичних центрів є економіка, внутрішня та зовнішня політика, соціальна сфера. На сьогодні в Україні працює більше 150 “фабрик думки”, всі вони в більшій чи меншій мірі мають кадрові та фінансові проблеми, активно з обох сторін йде подолання проблеми взаємодії між державними органами влади та неурядовими аналітичними центрами. Проте, незважаючи на всі ці складнощі, українські “мозкові центри” останніми роками набирають обертів та повільно, але впевнено виборюють своє місце невід’ємного помічника серед політичних, фінансових та академічних установ. Крім того, вони виконують функцію зв’язку між державними органами влади та суспільством, що особливо важливо на сьогодні в Україні в умовах активної фази формування громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Алиев М. М. “Фабрики мысли” в формировании внешнеполитической стратегии государства / Институт международных отношений Национального авиационного университета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/3124/3111>.
2. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки”. – К.: НІСД, 2014. – 148 с.
3. Балаян А. А., Сунгуров А. Ю. Фабрики мысли: международный и российский опыт: учеб. пособие / А. А. Балаян, А. Ю. Сунгуров, Санкт-Петербургский филиал Нац. исслед. ун-та “Высшая школа экономики”. – СПб.: Отдел оперативной полиграфии НИУ ВШЭ. – Санкт-Петербург, 2014. – 236 с.
4. Беляева Н. Ю., Зайцев Д. Г. Аналитические центры как субъекты политики: механизмы влияния на выработку политических решений / Н. Ю. Беляева, Д. Г. Зайцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.hse.ru/edu/courses/1201388.html.
5. Бойко О. Как в Украине наука пытается заработать деньги / О. Бойко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scenter.kiev.ua/press/issues/content:about/voise_ukraine_i_deas
6. В сотне лучших аналитических центров мира лишь один украинский [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bin.ua/news/economics/economic/151194-v-sotne-luchshix-analiticheskix-centrov-mira-lish.html>

7. Грановский В. Стратегическое консультирование в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uis.kiev.ua/discussion/ukr_strat_consult.html.

8. Мережа аналітичних центрів України: інтернет-проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intellect.org.ua>.

9. Мерніков Г. І. Міжнародні неурядові організації як фактор впливу на ситуацію в Україні / Г. І. Мерніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/101.htm>

10. Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icps.com.ua>.

11. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

12. Незалежні аналітичні центри України у процесі виробленні політики: перешкоди, перспективи та взаємні очікування у співпраці з державними органами влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.ua/knowledgebase/publications/nezalezni_analitichni_tsentri_ukraini_u_protsezi_viroblennya_politiki/

13. Пашков М. Неправительственные аналитические центры: предложение на фоне отложенного спроса / М. Пашков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=322

14. Современные фабрики мысли. Исследование Агентства гуманитарных Технологий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stra.teg.ru/ThinkTanks/pub/6>.

15. Украинские аналитические центры вошли в число ста лучших в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zn.ua/UKRAINE/ukrainskie-analiticheskie-centry-voshli-v-chislo-sta-luchshih-v-mire.html>.

16. Український незалежний центр політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua>.

17. Фонд “демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua>.

18. Центр політико-правових реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua>.

19. Центр Розумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua>.

20. Medvetz Tom Think Tanks as an Emergent Field [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sociology.ucsd.edu/faculty/bio/documents/Medvetz_08.SSRC.pdf; f; McGann J., Kent R. Weaver Think Tanks & Civil Societies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amazon.com/Think-Tanks-Civil-Societies-Catalysts/dp/0765809524>; Johnson E. C. How Think Tanks Improve Public Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.open.kg/upload/publicpolicy/how-think-tanks-improve-public-policy.pdf>.

References

1. Aliev M. M. “Fabriki mysli” v formirovanii vneshnepolicheskoy strategii gosudarstva / Institut mezhdunarodnyh otnoshenij Nacional'nogo aviacionnogo universiteta [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/3124/3111>.
2. Analitichna dopovid' Nacional'nogo instytutu strategichnyh doslidzhen' do pozachergovogo Poslannja Prezidenta Ukrainy do Verhovnoi Rady Ukrainy “Pro vnutrishnje ta zovnishnje stanovyshhe Ukrainy u sferi nacional'noi bezpeky”. – K. : NISD, 2014. – 148 s.
3. Balajan A. A., Sungurov A. Ju. Fabriki mysli: mezhdunarodnyj i rossijskij opyt: ucheb. posobie / A. A. Balajan, A. Ju. Sungurov, Sankt-Peterburgskij filial Nac. issled. un-ta “Vysshaja shkola jekonomiki”. – Spb.: Otdel operativnoj poligrafii NIU VSHJe. – Sankt-Peterburg, 2014. – 236 s.
4. Beljaeva N. Ju., Zajcev D. G. Analiticheskie centry kak sub#ekty politiki: mehanizmy vlijanija na vyrabotku politicheskikh reshenij / N. Ju. Beljaeva, D. G. Zajcev [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: www.hse.ru/edu/courses/1201388.html.
5. Bojko O. Kak v Ukraine nauka pytaetsja zarabotat' den'gi / O. Bojko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.scenter.kiev.ua/press/issues/content:about/voise_ukraine_i_deas
6. V sotne luchshih analiticheskikh centrov mira lish' odin ukrainskij [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://bin.ua/news/economics/economic/151194-v-sotne-luchshix-analiticheskix-centrov-mira-lish.html>
7. Granovskij V. Strategicheskoe konsul'tirovanie v Ukraine

[Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.uis.kiev.ua/discussion/ukr_strat_consult.html.

8. Merezha analytychnykh centriv Ukraїny: internet-proekt [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.intellect.org.ua>.

9. Mernikov G. I. Mizhnarodni neurjadovi organizacii' jak faktor vplyvu na sytuaciu v Ukraїni / G. I. Mernikov [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/101.htm>

10. Mizhnarodnyj centr perspektyvnyh doslidzhen' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://icps.com.ua>.

11. Nacional'nyj instytut strategichnyh doslidzhen' pry Prezydentovi Ukraїny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua>.

12. Nezalezni analytychni centry Ukraїny u procesi vyrobleri polityky: pereshkody, perspektyvy ta vzajemni ochikuvannja u spivpraci z derzhavnymy organamy vlady [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.irf.ua/knowledgebase/publications/nezalezni_analytychni_sentri_ukraini_u_protsezi_viroblennja_politiki/

13. Pashkov M. Nepravitel'stvennye analiticheskie centry: predlozhenie na fone otlozhenogo sprosa / M. Pashkov [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=322

14. Sovremennye fabriki mysli. Issledovanie Agentstva gumanitarnykh Tehnologij [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://stra.teg.ru/ThinkTanks/pub/6>.

15. Ukrainskie analytycheskie centry voshli v chislo sta luchshih v mire [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zn.ua/UKRAINE/ukrainskie-analytycheskie-centry-voshli-v-chislo-sta-luchshih-v-mire.html>.

16. Ukraїns'kyj nezalezhnyj centr politychnykh doslidzhen' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ucipr.kiev.ua>.

17. Fond "demokratychni iniciatyvy" imeni I'ka Kucheriva [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dif.org.ua>.

18. Centr polityko-pravovyh reform [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://pravo.org.ua>.

19. Centr Rozumkova [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://razumkov.org.ua>.

20. Medvetz Tom Think Tanks as an Emergent Field [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://sociology.ucsd.edu/faculty/bio/documents/Medvetz.08.SSRC.pdf>; McGann J., Kent R. Weaver Think Tanks & Civil Societies [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.amazon.com/Think-Tanks-Civil-Societies-Catalysts/dp/0765809524>; Johnson E. C. How Think Tanks Improve Public Policy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.open.kg/upload/publicpolicy/how-think-tanks-improve-public-policy.pdf>.

Lysak V. F., doctor of historical sciences, professor of the department of international relations and foreign policy, Mariupol state University (Ukraine, Mariupol), fifitau@ukr.net,

Ageeva E. L., candidate of political sciences, senior lecturer of the department of international relations and foreign policy, Mariupol state University (Ukraine, Mariupol), ageeva82@mail.ru

Modern Ukrainian think tanks as subjects of social and political process in the state

The article analyzes modern Ukrainian think tanks. Given the characteristics of their activity as subjects of social and political processes in Ukraine. The authors propose a typology of modern factories thoughts in Ukraine and their place in the global rankings. Analyzed the work of leading contemporary governmental and non-governmental think tanks.

Keywords: think tanks of Ukraine, governmental and non-governmental factories thoughts in Ukraine, the typology of the Ukrainian analytical center.

Лысак В. Ф., доктор исторических наук, профессор кафедры международных отношений и внешней политики, Мариупольский государственный университет (Украина, Мариуполь), fifitau@ukr.net, Агеева Е. Л., кандидат политических наук, старший преподаватель кафедры международных отношений и внешней политики, Мариупольский государственный университет (Украина, Мариуполь), ageeva82@mail.ru

Современные украинские "мозговые центры" как субъекты общественно-политического процесса в государстве

Анализируются современные украинские аналитические центры. Предоставлено характеристику их деятельности как субъектов общественно-политических процессов в Украине. Авторами предлагается типология современных фабрик мыслей в Украине и их место в общемировом рейтинге. Проанализирована работа ведущих современных правительственных и неправительственных "мозговых центров".

Ключевые слова: "мозговые центры" Украины, правительственные и неправительственные фабрики мыслей в Украине, типология украинских аналитических центров.

* * *

УДК 324:342.82

Рибачук М. Ф.

доктор філософських наук, професор, академік
Української академії політичних наук (Україна, Київ);
Райковський Б. С.
кандидат політичних наук,
член Центральної виборчої комісії
(Україна, Київ)

МОДЕЛІ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Досліджуються сутнісні характеристики моделей виборчих систем. Еволюція виборчого права неоднозначно засвідчує сталу тенденцію до демократизації виборчого процесу. За роки незалежності України пройшла кілька етапів модернізації виборчої системи – від мажоритарної абсолютної більшості до змішаної відносної більшості. Це стало ознакою зміцнення демократичних засад політичної системи країни та появи нових інститутів політичного життя, серед яких провідними стають політичні партії. Проте суспільство, перебуваючи в перехідному стані, ще не досягло належного ступеня політичного структурування. Це породжує протиріччя між недостатньою політичною структурованістю суспільства та політичними інтересами суспільно-політичних груп, уособленням яких є політичні партії, які вже сьогодні готові і прагнуть стати повноправними суб'єктами влади. Це протиріччя, на думку багатьох аналітиків, мав би розв'язати новий закон про парламентські вибори, так і вибори до органів місцевого самоврядування на пропорційній основі.

Ключові слова: вибори, модель виборчої системи, мажоритарна модель, пропорційна модель, парламентські вибори.

У теорії виборчого права одним з найважливіших аспектів, що традиційно розглядається експертами та законодавцями, є зв'язок між становленням інститутів демократії, правами людини та парламентаризму. Еволюція виборчого права неоднозначно засвідчує сталу тенденцію до демократизації виборчого процесу. Одним з показників його є скасування всіляких цензів, що мали, місце в минулому, як от: соціальних, майнових, статевих, територіальних, расово-етнічних, віросповідних, вікових тощо. Виборчим цензом прийнято вважати законодавчо визначені обмеження, якими регламентується виборче право громадян країни: як активне – право обрати, так і пасивне – право бути обраним. На сьогодні світова практика виборчого права знає лише два цензи – віковий, яким визначається нижня межа активного та пасивного права, та ценз проживання на території країни, – стосується осіб, що внаслідок еміграції змінили своє громадянство. У більшості країн Європи, таких, як Велика Британія, Греція, Німеччина, Франція та ін., віковий ценз становить 18 років. А у ряді країн Латинської та Центральної Америки – Бразилія, Куба, Нікарагуа, а також деяких країн Середнього Сходу, таких, наприклад, як Іран, він становить 16 років. Що стосується України, то тут активне виборче право громадян обмежується 18 річним віком.

Порівняно з активним виборчим правом, пасивне виборче право у віковому відношенні має тенденцію до "постаріння". У більшості країн пасивний віковий ценз встановлено в межах 23 – 25 років для депутатів нижніх палат та 30–40 років – для членів верхніх палат парламентів. В Україні пасивний віковий ценз, визначений Конституцією України, становить 21 рік [1, с.28].